

Genbrug i fortid og nutid – arbejde med en særudstilling

AF INGER KIRSTINE BLADT

I vore bedsteforældres tid smed man ikke noget brugbart væk. Tværtimod sled man det gerne op.

Derfor er der mange dagligdags ting, der ikke er repræsenteret på museerne. Når det gamle lokum gik af brug, blev det hugget op til pindebrænde, og de gamle kornsække blev brugt til at lægge over kartofler eller som dørmåtte. Derfor er det heldigt, at man samtidig gik stærkt ind for genbrug. 3 helt almindelige 17-1800-tals kornsække er bevarede til i dag, fordi de omkring år 1900 blev brugt som underlag i en sofa. Et lokum fra dommerboligen i Terndrup har undgået øksen, fordi man havde planer om at ombygge det til vinskab. En stemmeurne fra kommunalvalget i 1940 levede i årtier et stille liv som vaske-tøjskurv og kunne derfor i hel tilstand overgå til museet. Dette er blot nogle eksempler på genbrug gennem tiderne, og når man således tager genbrugsbrillerne på og gennemgår museets samlinger, får man mange pudsige overraskelser. Ting, som man ikke før havde lagt mærke til, viser nu en helt ny side af sig selv ved, at de har haft et andet liv før det, der gjorde, at de endte på museum.

Den naturligste ting i verden

I mange tusinde år – ja faktisk helt op til 1950'erne – var genbrug så naturligt, at der slet intet ord fandtes for det. Langt de fleste ting i udstillingen tilhører denne kategori. 4 kyser og to smukke dåbposer af silke og brokade giver anledning til en studie i patchworkteknik, før det kom på mode. Når balkjolerne gik af mode eller blev slidt, var der altid rester til overs, som bønderkvinderne kunne sy til dåbposer, huer og andre mindre ting.

Mel blev solgt i lærredssække med tryk. Blev de vasket så grundigt at farven gik af, var de godt materiale til børnetøj, undertøj, bleer og sengetøj. Under krigen, da det var svært at skaffe stof, fik tøj af mel-sække således en renæssance.

Man brugte, hvad man havde ved hånden. Havde man brug for en lampe, var det naturligt at indsætte de fødder, der var knækket af vinglassene som rudeglas, i stedet for at købe nye, dyre glas. Avispapir klippet i fine mønstre blev brugt som borter på spisekammerets hylder og som indlægspapir i de allestedsnærværende spyttebakker.

Moderne håndværkere kan få specialudstyr til alt – tidligere kunne man ikke drømme om at købe noget, som man selv kunne lave. Museet hjemtog for over 20 år siden et malerværksted fra Vårst. Maler Davids, der ejede værkstedet, foldede avishatte, som han anvendte, når han skulle hvidte lofter. Han brugte gamle klude til optørring og tørrede sine pensler af i en stor gammel komfurgryde, så man nu kan studere årtiers farvemoder ved at tage en stikprøve.

Stemmeurne, brugt til vaske-tøj.

Hvilke sære veje har ført disse sider fra Det Ny Testamente til Aalborg Historiske Museums magasin? I museets protokol står blot: "Et Spil Kort af det ny Testamente. Konfiskerede Sager fra Fangerne i Kristianshavns Straffeanstalt". Gave Juli 1888 fra Biskop Lind"

Vi gør det selvfølgelig stadigvæk – bevidst eller ubevidst - bruger yoghurtbægre til at opbevare mad i, pakker ting ind i aviser og bruger bæreposer til affald. Genbrug støder man på overalt, bare man åbner øjnene.

I krig og krise

I krig og mangelsituationer (og hos de meget fattige) har det været svært eller meget dyrt at skaffe bestemte materialer – derfor måtte man være ekstra opfindsom. Sad man i fængsel, var det småt med både materialer og underholdning. Derom vidner et kortspil fremstillet af det ny testamente. Det blev allerede i 1888 beslaglagt fra fangerne i Kristianshavns Straffeanstalt.

Især fra 2. Verdenskrigs mangeltid har vi mange fine genbrugs-ting, der vidner om stor opfindsomhed. En hvid dug hænger der og ser så almindelig ud. I virkeligheden kom den til verden på De forenede Tekstilfabrikker i 1930'erne, blev derefter beslaglagt af tyskerne og farvet sort så den kunne bruges til mørkelægning på flyvepladsen. Møbelpolstreren, der skulle montere gardinet, tog den med hjem, fik farven taget af igen og gav den til sin datter i bryllupsgave i 1942, da det var svært at skaffe den slags.

I et hjørne af udstillingen vises bl.a. matrostøj syet af melsække fra Havnemøllen. Der er ikke noget underligt i at bruge melsække til børnetøj, det specielle var, at familien tilhørte det bedre borgerskab og kun gjorde det, fordi der var krig og ikke til at skaffe andet stof.

Lige efter krigen var der mange tusinde tyske flygtninge i Aalborg-området. Flere af dem skaffede sig en lille indtægt, nogle cigaretter, tøj eller mad ved at sælge små ting, de selv havde lavet af forhåndenværende materialer. I udstillingen ses bl.a. det smukkeste lille kors, udskåret af en flyrude af plexiglas, og en æske, fremstillet af røntgenplader, mørkelægningsgardin og lagenlærred.

I den tredje verden er den nødvendige genbrug af blikdåser blevet til en hel kunst. En lille lampe er lavet af en kapsel og et par sardindåser og har ved hjælp af palmeolie givet uvurderligt lys i mørket i en landsby i det tropiske Benin.

Med et glimt i øjet

Mange af de udstillede ting får en til at trække på smilebåndet. Nogle ting er bevidst lavet som en humoristisk eller politisk kommentar, mens andre mere ufrivilligt er sjove. En fin standerlampe, udlånt fra Løgstør, er lavet med en gammel messing-dykkerstøvl som fod. Ved at udnytte støvlens vigtigste egenskab, tyngden, og bruge den til et helt uventet formål, så har man fået et overraskende resultat. Nederst ser man den blankpudsede dykkerstøvl, øverst lampeskærmen med sine nylonblonder.

Slipsenederdele har været moderne i flere omgange; under 2. verdenskrig, hvor der var mangel på tekstiler, i 1960'erne hvor de blev lavet som en provokation mod slipsevældet, og igen i vore dage, hvor de vel nærmest skal opfattes som et skægt indslag i modebilledet.

Under 2. Verdenskrig beslaglagde værnemagten kobber og messing, og mange gemte derfor deres småmønter væk. Efter krigen var det en meget udbredt hobby at fremstille små tepotter og gadelamper af kobbermønter. Tepotterne blev ofte brugt som kobberbryllupsgaver, idet de bestod af i alt 13 øre (en øre for hvert år), nemlig en 2-øre som bund, to 5-ører som krop og en 1-øre som låg.

Skrotsmykke.

Mange fine og sjove ting er lavet af gamle kobbermønter i 1950'erne og 1960'erne. Mest typisk er nok de små tekander, der er sat sammen af en 2-øre, to 5-ører og en 1-øre, og derfor af nogle kaldes "13øre". Oftest blev de lavet til kobberbryllupper, dels på grund af materialet, dels på grund af ørebeløbet. Der var endog nogle, der savede en-øren over, så der var 12 ½ øre.

Den lilla ble, der nærmest var en del af uniformen for bevidste yngre kvinder i 1970'erne, var en blanding af en politisk manifestation og humor - der skulle demonstrere, at der er andet i livet end børnepasning og madlavning - den lilla farve lå midt mellem drengefarven lyseblå og pige-farven lyserød.

Ølkasser af træ blev ved plastikkassernes indførelse i 1970'erne en virkelig indretningsdille. Med ølkasser kunne man nemt og billigt indrette sit hjem med uhøjtidige reoler, senge og siddepladser. Nu står de gamle ølkasser på lofterne med LP-plader i.

Blandt de mange, mere ufrivilligt sjove genbrugsting udmærker sig et fint hvidt stivet forklæde, hvor man kan ane et billede af en høne, der spiser, og teksten "P.P. Hedegaard" og "Hønsefoder".

Forklædet skal have tilhørt "Tulle", der var gift med en hestehandler i Hjallerup.

Særarrangementer

Genbrugstemaet har lagt op til flere særarrangementer. I efteråret har vi haft et romkugleværksted, hvor voksne og (især) børn hyggede sig med at lave romkugler af kageaffald. Samtidig havde vi stoppe/lap-pecafé, hvor erfarne kvinder gav gode råd. En lørdag i november var et Skrotsmykkeværksted velbesøgt, og der blev fremstillet mange halskæder, brocher, nøgleringe og små kunstværker. På Kulturnatten spillede et "genbrugsorkester", det hedengangne Coma, og gav den hele armén i et musikalsk eventyr om genbrug.

Pigebluse med applikationer af stofrester fra gamle kjoler, forklæder og lignende.

Tyskerhjelme omdannet til natpote Ved gravearbejde på Skallerup Klit Feriecenter fandt man denne tyske soldaterhjelme, der af fabrikant G.A.L. Thorsen ("Gale" Thorsen) blev lavet efter krigen. Han opkøbte i tusindvis af hjelme, der blev presset flade i bunden, fik påsvejet en hank og blev solgt med stor succes. Blandt de store aftagere var de lejre, der efter krigen husede tyske flygtninge.

Foto: John Kilden Nielsen.